

**Rozmiary, przyczyny i skutki wypalenia zawodowego policjantów
na przykładzie województwa małopolskiego**

mgr Tadeusz Stachak

**Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Moniki Ostrowskiej na
Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza
Modrzewskiego**

Streszczenie

Wypalenie zawodowe to problem, który dotyka ludzi wykonujących pracę. Mimo, iż syndrom ten stanowi wyodrębnioną dziedzinę na gruncie psychologii to ze względu na swoją specyfikę znajduje się również w obszarze zainteresowania przedstawicieli innych dyscyplin naukowych. Dzisiejszy stan wiedzy o wypaleniu zawodowym nie pozostawia wątpliwości, że jest to skutek stresu, który związany jest z pracą. Na jego pojawienie się najbardziej narażone są osoby zaangażowane oraz te, których praca polega na pomaganiu innym.

Wśród wielu profesji zagrożonych tym zjawiskiem jedną z najwyższych pozycji zajmuje Policja. Bez wątpienia w codziennej służbie policjanci pomagają innym oraz muszą mierzyć się z ludzkimi problemami, a jednocześnie pracują pod nieustanną presją nie tylko otoczenia zewnętrznego ale również instytucji Policji jako takiej. Okoliczności w jakich policjantom przychodzi wypełniać swoje obowiązki bywają różne. Zdarzają się sytuacje obojętne, miłe i sympatyczne, ale również dostarczające negatywnych emocji. Niejednokrotnie przychodzi policjantom działać w sytuacjach wręcz ekstremalnych, takich jak kłęski żywiołowe czy katastrofy bądź pojedyncze przypadki szczególnie bulwersujących przestępstw. W każdym jednak przypadku istnieje oczekiwanie, że obowiązki te będą wykonywane w ramach najwyższych standardów, zgodnie z prawem i normami etycznymi, uczciwie, rzetelnie, solidnie, w poczuciu poszanowania praw i wolności każdego człowieka. Mało tego od policjantów oczekuje się również, że postawy takie będą im przyświecać w życiu prywatnym poza służbą.

Rzeczywistość pokazuje, że nie zawsze tak jest. Wieloletnie doświadczenie autora niniejszej pracy na różnych stanowiskach w Policji pozwoliło zaobserwować przemiany zachodzące u niektórych policjantów na przestrzeni lat i dało podstawę do wniosku, że często

ci policjanci, którzy w początkowym okresie swojej służby byli aktywni i zaangażowani z czasem stawali się apatyczni i niechętni przejawiając cechy osób wypalonych. To zaś z kolei dało podstawę do dalszych obserwacji i było bezpośrednią motywacją do powstania niniejszej pracy i przeprowadzenia badań.

W centrum zainteresowania znalazła się sytuacja osobista policjantów, ich płeć, wiek, stan cywilny, sytuacja materialna, staż służby, stanowiska i środowiska jej pełnienia a także sytuacje z jakimi najczęściej policjanci spotykają się w służbie jak chociażby przypadki uczestnictwa w obsłudze najpoważniejszych zdarzeń. Zainteresowaniem objęto również stosowanie środków przymusu bezpośredniego i skutki tego działania a także zniewagi, groźby, zmuszanie do odstąpienia od czynności służbowych, skargi, pomówienia, tryb awansu, charakter i zadowolenie ze służby, relacje z przełożonymi i współpracownikami oraz stosunek do interesantów. Uwzględniono także pojawianie się problemów i obaw oraz poczucie umiejętności poradzenia sobie z nimi, w tym formy wsparcia.

Dysertacja obejmuje pięć rozdziałów. Ich struktura i problematyka wyodrębnia dwie podstawowe części: teoretyczną i empiryczną.

W rozdziale pierwszym przedstawiono rys historyczny zjawiska stresu oraz zasadnicze kwestie z nim związane. Zaprezentowano najważniejsze koncepcje stresu oraz procesy fizjologiczne jakie zachodzą w organizmie człowieka w sytuacji stresu, a także skutki jakie ten stan powoduje w organizmie. Opisano źródła stresu, a wśród nich szczególną uwagę poświęcono pracy zawodowej, koncepcjom radzenia sobie ze stresem i możliwościom profilaktyki.

Rozdział drugi poświęcony jest wypaleniu zawodowemu. Wyjaśniono w nim znaczenie pojęciowe wypalenia zawodowego i przedstawiono najważniejsze koncepcje naukowe na jego temat. Omówiono czynniki prowadzące do powstania tego syndromu, jego rozwój i przebieg oraz wielowymiarowe skutki w znaczeniu indywidualnym i społecznym a także możliwości profilaktyki. Zaprezentowano również wypalenie zawodowe w ujęciu Światowej Organizacji Zdrowia.

Rozdział trzeci obejmuje informacje o Policji jako organizacji. Opisano w nim obowiązki, uprawnienia i zadania policjantów. Zwrócono uwagę na zagrożenia wynikające z charakteru pracy policyjnej. Zaprezentowano stresory jakie jej towarzyszą oraz ich skutki, a także niebezpieczeństwa związane z ryzykiem ewentualnych nadużyć przy wykorzystywaniu szerokiego zakresu uprawnień i środków przymusu jakimi dysponują policjanci. Przeanalizowano system doboru do Policji w kontekście uniemożliwienia podjęcia służby osobom o właściwościach, które nie dają gwarancji przestrzegania wyznaczonych standardów

i norm etycznych. Przeanalizowano również instytucjonalny system wsparcia psychologicznego policjantów będących w służbie.

Rozdział czwarty poświęcony jest metodologii badań własnych. Odnosi się on do przedmiotu badań, którym uczyniono zjawisko wypalenia zawodowego (jego rozmiary, przyczyny i skutki) wśród funkcjonariuszy Policji garnizonu małopolskiego, a także celu jakim było przedstawienie zjawiska wypalenia zawodowego wśród tych funkcjonariuszy. W rozdziale tym opisano również zmienne i wskaźniki a także problemy i hipotezy badawcze, oraz narzędzia przy użyciu których podjęto ich weryfikację. Zaprezentowano także dwanaście jednostek Policji szczebla miejskiego i powiatowego w województwie małopolskim, w obrębie których badania zostały przeprowadzone. Zawarto w nim również charakterystykę badanych respondentów.

Rozdział piąty zawiera analizę wyników badań własnych. Przedstawiono w nim wyniki badań w zakresie wyczerpania emocjonalnego, poczucia własnej wartości i depersonalizacji, które zestawiono z czynnikami socjodemograficznymi takimi jak płeć, wiek, stan cywilny, staż służby, pion zatrudnienia, rodzaj zajmowanego stanowiska oraz środowisko pełnienia służby. Zawarto w nim także wyniki badań w zakresie wybranych przyczyn wypalenia zawodowego wśród których znaczną uwagę poświęcono traumatycznym wydarzeniom, stosowaniu środków przymusu bezpośredniego, zniewagom i groźbom wobec funkcjonariuszy oraz pomówieniom i skargom. Wśród przyczyn wypalenia zawodowego omówiono także wyniki w zakresie wynagrodzenia i możliwości zaspokajania przez policjantów podstawowych potrzeb życiowych, a także w zakresie szeroko rozumianych relacji z innymi osobami, trybem awansowania i zaangażowania w służbę. W rozdziale piątym zawarto również wyniki badań dotyczących metod jakie policjanci stosują w zakresie radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, które generuje ich służba oraz wybranych skutków wypalenia zawodowego policjantów garnizonu małopolskiego.

W zakończeniu oceniono trafność przyjętych hipotez oraz odniesiono się do wpływu czynników socjodemograficznych na wypalenie zawodowe policjantów garnizonu małopolskiego. Zawarto również wnioski, których realizacja w wymierny sposób powinna wpływać na świadomość i ograniczenie niebezpieczeństw związanych z wypaleniem zawodowym wśród policjantów.